

คติชนวิทยาในจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดในจังหวัดอุบลราชธานี
FOLKLORE IN THE PAINTING WALL CHURCH OF TEMPLE IN UBON
RATCHATHANI PROVINCE

¹พระวชิรกิจโกศล, ²พระครูโกศลวิহারคุณ และ ³พระสมุห์กองสี ญาณธโร

¹Phra Wachirakichkosol, ²Phrakhru Kosolwiharakhun
and ³Phra Samuh Kongsu Yanatharo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹s.dhammadhamkosu@hotmail.com

Received: December 30, 2023; **Revised:** March 26, 2024; **Accepted:** April 30, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาคติความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี (2) เพื่อวิเคราะห์คติความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี และ (3) เพื่อส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อที่ได้จากการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์นั้น เป็นศิลปะ ความงาม ความดี งานจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ ทำให้ใจเบิกบาน เอิบอímใจ จิตรกรรมฝาผนังโบสถ์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาคอีสาน โดยมีพื้นฐานมาจากความศรัทธาและคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา แนวทางการส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ ได้แก่ 1) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในตัวโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ต่างๆ 2) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตรกรรม สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงฉากผนังเมืองในอดีต 3) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่าง ๆ 4) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในดนตรีท้องถิ่นหรือดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิม 5)

¹ อาจารย์ ดร. รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี,

² อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

³ อาจารย์, คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในรูปแบบหนังสือ 6) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในรูปแบบของภาษาและวรรณกรรม 7) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในงานประเพณี ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และ 8) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในวัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

คำสำคัญ : คติชนวิทยา, จิตกรรมฝาผนังโบสถ์, พระพุทธศาสนา

Abstract

The purposes of this research were: (1) to study beliefs and dissemination of Dhamma principles in the church murals of Thung Si Mueang Temple, Na Khwai Temple, and Thammala Temple, Ubon Ratchathani Province. (2) to analyze the beliefs and dissemination of Dhamma principles in the church murals of Thung Si Mueang Temple, Na Khwai Temple, and Thammala Temple, Ubon Ratchathani Province. and (3) to promote the value of disseminating Dhamma principles in the church murals of Thung Si Mueang Temple, Na Khwai Temple, and Thammala Temple, Ubon Ratchathani Province. This research is a qualitative field research. The research results found that Beliefs derived from the dissemination of Buddhist principles Through the church murals are art, beauty, and goodness. The murals on the walls of the cathedral create spiritual value. Makes the heart happy and content. Church murals are part of the local culture in the Northeast. It is based on faith and beliefs in Buddhism. Guidelines for promoting the value of disseminating Dhamma principles in the church murals of Thung Si Mueang Temple, Na Khwai Temple, and Thammala Temple include: 1) Promote the value of disseminating religious principles in archaeology and various museums. 2) Promote the value of spreading Dhamma principles in painting, architecture, and buildings. Including the remains of the city plan from the past. 3) Promote the value of spreading Dhamma principles in arts, handicrafts, sculpture, traditions and festivals. 4) Promote the value of spreading principles in local music or traditional folk music. 5) Promote the value of disseminating Dhamma principles in the form of short films. 6) Promote the value of disseminating Dhamma principles in the form of language and literature. 7) Promote the value of disseminating Dhamma principles in traditional events. beliefs related to religion and 8) promote the value of spreading the principles of ancient cultures. folk culture or subculture.

Keywords: Folklore, Church murals, Buddhism

บทนำ

จิตกรรมฝาผนังอุโบสถเป็นพุทธศิลป์มรดกทางศิลปะวัฒนธรรม ที่พุทธศาสนิกชนชาวอีสานได้สร้างสรรค์ขึ้นอย่างวิจิตรบรรจงตามรูปแบบของศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น งานจิตกรรมฝาผนังอุโบสถเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาคอีสาน โดยมีพื้นฐานมาจากความศรัทธาและศรัทธา ความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนา จึงเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นจิตกรรมฝาผนังอุโบสถ ประเพณี วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ และนิสัยใจคอ ล้วนมีพื้นฐานมาจากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา จิตกรรมฝาผนังอุโบสถจึงมีความสำคัญต่อสังคมและเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับวัดในพุทธศาสนาในสังคมท้องถิ่นมาโดยตลอด เนื่องจากจิตกรรมฝาผนังอุโบสถประกอบด้วยคุณค่าทั้งที่เป็นด้านความสวยงามของรูปแบบและคุณค่าด้านเนื้อหาเรื่องราว ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสื่อธรรมะที่สำคัญที่ใช้สอนคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้คนได้เป็นอย่างดี งานจิตกรรมฝาผนังอุโบสถมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมมาเป็นเวลาช้านาน มีรูปแบบหรือลักษณะเฉพาะถิ่นแตกต่างกันไป จึงมีรูปแบบที่โดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ของตัวเอง จิตกรรมฝาผนังอุโบสถอีสานที่กระจายตัวอยู่ทั่วทั้งภาคอีสานส่วนใหญ่จะอยู่ในพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ มืองค์ประกอบของพุทธศิลป์ทั้งด้านพุทธศิลป์ และจิตกรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นพุทธศิลป์ที่งดงามในมิติของศิลปะและแฝงด้วยคติธรรมที่ตีงาม การเผยแพร่หลักธรรม ที่สื่อความหมายผ่านจิตกรรมเหมาะแก่การนำมาประยุกต์ใช้พัฒนาพฤติกรรมของคนในชุมชนและสังคม รวมทั้งถ่ายทอดและเผยแพร่แก่สาธารณชน เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ตีงาม สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ประเด็น 4.1 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยม วัฒนธรรมที่พึงประสงค์โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษา และสื่อ” ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม ในลักษณะที่เป็น ‘วิถี’ การดำเนินชีวิต (ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 139 ตอน 70 ก, 2562)

การศึกษาข้อมูลคติชน เป็นการศึกษาวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดตาม แบบประเพณี ปรัมปรา และประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ที่บรรพบุรุษมอบไว้ให้แก่ชนรุ่นหลังซึ่งประเพณีวัฒนธรรมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาก็แฝงอยู่ในจิตกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี และวัดธรรมละ ตำบลโพธิ์เมือง อำเภอเหล่าเสือโก้ก จังหวัดอุบลราชธานี ลักษณะเนื้อหาในจิตกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการสื่อถึงพุทธประวัติในบางตอน และการเผยแพร่หลักธรรมทางพุทธศาสนาให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น บางตอนก็ไม่ชัดเจนว่าสื่อถึงพุทธประวัติหรือชาดก ที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ตอนไหน อย่างไร ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประเพณีวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ และได้จารึกประเพณีวัฒนธรรมปรัมปรา ที่ตกทอดมาสู่ชนรุ่นหลังในฐานะเป็นความเชื่อทางคติชนวิทยาอีกด้วย

จิตกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี และวัดธรรมละ ตำบลโพธิ์เมือง อำเภอเหล่าเสือโก้ก จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพุทธศิลป์ที่ทรงคุณค่าของจังหวัดอุบลราชธานีและของประเทศไทยเลยทีเดียว เพราะเป็นพุทธศิลป์ของชาติที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นสมบัติของชาติไว้แล้ว จึงเป็นสิ่งมีคุณค่าและช่วยส่งเสริมการเที่ยว

เที่ยวเชิงพุทธของท้องถิ่น และช่วยส่งเสริมทำให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นดีขึ้น ส่งผลทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นดีขึ้น ส่วนแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย มี 3 แนวคิดหลัก คือ ทฤษฎีคติชนวิทยา ประติมานวิทยา และแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและวัฒนธรรมเพื่อเป็นกรอบในการตอบคำถามการวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัฒนาควาย และวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัฒนาควาย และวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัฒนาควาย และวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ เพื่อส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัฒนาควาย และวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

คณะผู้วิจัยได้กำหนดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งออกเป็น 3 วัด ๆ ละ 4 กลุ่ม ได้แก่ วัดทุ่งศรีเมือง วัฒนาควาย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี และวัดธรรมละ ตำบลโพนเมือง อำเภอเหล่าเสือโก้ก จังหวัดอุบลราชธานี คือ 1) นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นักวิจัยท้องถิ่น 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตกรรมฝาผนังอุโบสถ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา 4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านคติชนวิทยา

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ศึกษาหลักธรรมและประวัติพุทธศาสนาที่ปรากฏในจิตกรรมฝาผนังอุโบสถของวัดทุ่งศรีเมือง วัฒนาควาย และวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี

2.2 หนังสือเกี่ยวกับคติชนวิทยา ศึกษาความเชื่อจากจิตกรรมฝาผนังอุโบสถ ที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาให้อนุชนเกี่ยวกับการเผยแพร่หลักธรรมและประวัติพระพุทธศาสนาของวัดทุ่งศรีเมือง วัฒนาควายและวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี

2.3 หนังสือเกี่ยวกับพุทธศิลป์และจิตรกรรมฝาผนัง ศึกษาตีความเชื่อจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถที่ผูกพันกับพุทธศาสนาของของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี

2.4 หนังสือ/ตำราเกี่ยวกับการสร้างคุณค่าจิตรกรรมฝาผนัง ศึกษาการส่งเสริมคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังอุโบสถซึ่งเป็นของเก่าแก่ของบ้านเมืองที่ทรงคุณค่า และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำแนกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ความเข้าใจเกี่ยวกับคติชนวิทยาในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถของ วัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย วัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะทั่วไป เพื่อแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับคติชนวิทยาในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถของ วัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย วัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี

3.2 แบบบันทึกการสังเกต แบบบันทึกการสังเกตการณ์การส่งเสริมคติชนวิทยาในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถของ วัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย วัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานี ในส่วนของเครื่องมือเสริมในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เทคนิคการถ่ายภาพประกอบการเก็บข้อมูลภาคสนาม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วผู้วิจัยนำประเด็นที่พบจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ และการบันทึกสังเกตมาวิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 การจัดทำข้อมูล ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลซ้ำเพื่อหาความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของข้อมูล หลังจากนั้นจึงจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลตามรายประเด็นที่กำหนดไว้

4.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการบันทึกสังเกต ตามหลักอุปนัยวิธี จำแนกประเด็นตามองค์ความรู้ที่ค้นพบ โดยมุ่งวิเคราะห์ให้ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับคติชนวิทยาในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถของ วัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย วัดธรรมละ จังหวัดอุบลราชธานีในพื้นที่วิจัย คือ วัด 3 แห่ง ได้แก่ วัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี และวัดธรรมละ ตำบลโพธิ์เมือง อำเภอเหล่าเสือโก้ก จังหวัดอุบลราชธานี และการพัฒนาวัดต้นแบบ 1 แห่ง คือ วัดธรรมละ ตำบลโพธิ์เมือง อำเภอเหล่าเสือโก้ก จังหวัดอุบลราชธานี เป็นประเด็นหลักในการวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัย

ความเชื่อที่ได้จากการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผ่านจิตกรรมฝาผนังโบสถ์นั้น เป็นศิลปะ ความงาม ความดี งานจิตกรรมฝาผนังอุโบสถ์ก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ ทำให้ใจเบิกบาน เอิบอิ่มใจ จิตกรรมฝาผนังโบสถ์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาคอีสาน โดยมีพื้นฐานมาจากความศรัทธาและคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา คติความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ การวิเคราะห์ความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังอุโบสถ์ คือ เป็นการใช้ศิลปะเพื่อรับใช้พระศาสนา เป็นคติความเชื่อ ความศรัทธา ในพระพุทธศาสนาว่า การวาดภาพพุทธประวัติของพระพุทธเจ้านั้น เป็นการเคารพบูชาอันยิ่งใหญ่ต่อพระพุทธศาสนา และเป็นการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบทอดแก่ชนรุ่นหลัง การวาดภาพพุทธประวัตินั้น เป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาล ให้มหาชนได้รับทราบ ยังความเลื่อมใสให้แก่ตนเองและบุคคลอื่น มีคติความเชื่อว่ามีอานิสงส์มาก เช่น เป็นผู้มั่งมีใจเบิกบาน เป็นผู้มั่งมีผิวพรรณดีสวยงาม เป็นผู้บริวารมาก เป็นผู้ได้รับการยกย่องนับถือ เป็นผู้มิมีชื่อเสียง เมื่อละโลกนี้ไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

แนวทางการส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ ประชาชนในท้องถิ่นต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงเจตจำนงในการส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมผ่านคติความเชื่อทางจิตกรรมฝาผนังอุโบสถ์ของชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของทั้ง 3 วัดดังกล่าวมานั้น ต้องเผยแพร่ผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ 1) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในตัวโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ต่างๆ 2) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรม สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต 3) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในศิลปะ ทัศนกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่าง ๆ 4) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในดนตรีท้องถิ่นหรือดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิม 5) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในรูปแบบหนังสือ 6) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในรูปแบบของภาษาและวรรณกรรม 7) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในงานประเพณี ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และ 8) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในวัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

อภิปรายผล

1. คติความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ เป็นเรื่องความเชื่อที่ได้จากการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผ่านจิตกรรมฝาผนังโบสถ์นั้น เป็นศิลปะ ความงาม ความดี เป็นสิ่งเดียวกัน เพราะศิลปะและจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ คือความงาม เมื่อจิตกรรมฝาผนังโบสถ์มีหน้าที่รับใช้พระศาสนา ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความดี จิตกรรมจึงสื่อถึงปรัชญาของศาสนาผ่านความงาม ดังนั้น จิตกรรมฝาผนังโบสถ์ ความงาม

และศาสนา จึงใกล้ชิดกันและมีความผูกพันซึ่งกันและกัน งานจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถก่อให้เกิดผลอันเป็นคุณค่าทางจิตใจ ก่อให้เกิดความเกษมเบิกบานใจ ก่อให้เกิดความอึดเอิบใจ ซึ่งกลั่นเป็นความสุขสงบร่มเย็น จึงอาจกล่าวได้ว่า งานจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเป็นเสมือนสะพานบุญ หรือเป็นสื่อที่น้อมนำพาความศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาคอีสาน โดยมีพื้นฐานมาจากความศรัทธาและคติความเชื่อในพระพุทธรูป จึงเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ ประเพณี วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ และนิสัยใจคอ ล้วนมีพื้นฐานมาจากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา จิตรกรรมฝาผนังอุโบสถจึงมีความสำคัญต่อสังคมและเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับวัดในพระพุทธศาสนาในสังคมชุมชนท้องถิ่นมาโดยตลอด สอดคล้องกับ บุรินทร์ เปล่งดีสกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสานกรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดร้อยเอ็ด จากการศึกษาพบว่า พัฒนาการการเขียนจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดร้อยเอ็ด ที่สำรวจพบการเขียนจิตรกรรมฝาผนังตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2400 จนถึงปัจจุบัน มีจำนวน 22 วัด สามารถแบ่งการเขียนจิตรกรรมฝาผนังออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ๆ คือจิตรกรรมฝาผนังที่สร้างก่อนปี พ.ศ.2500 พบมากถึง 15 วัด และจิตรกรรมฝาผนังที่สร้างหลังปี พ.ศ.2500 พบเพียง 7 วัด ในด้านการจัดวางองค์ประกอบ จิตรกรรมฝาผนังที่สร้างก่อนปี พ.ศ. 2500 ส่วนใหญ่มีการจัดวางองค์ประกอบอย่างไม่เคร่งครัดเพราะช่างเขียนจะถ่ายทอดผลงานออกมาอย่างเรียบง่ายตามความเข้าใจของตน โดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ตามหลักองค์ประกอบทางศิลปะผลงานจึงปรากฏอย่างอิสระเป็นแบบพื้นบ้าน สีที่ใช้เป็นสีจากธรรมชาติ ในส่วนของจิตรกรรมฝาผนังที่สร้างหลังปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาพบว่าจิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่นิยมเขียนตามแบบภาพพิมพ์ที่พิมพ์จำหน่ายโดยนายสม พ่วงภักดี (ส.ธรรมภักดี) และตามแบบจิตรกรรมไทยแนวประเพณี การจัดวางองค์ประกอบนิยมเขียนเป็นภาพขนาดใหญ่ลงบนฝาผนัง มักเขียนภาพไว้ภายในกรอบภาพจบเป็นตอน ๆ ไป โดยส่วนใหญ่จะเขียนเรียงลำดับตามเรื่องราว ตามกรอบภาพที่กำหนดเอาไว้อย่างเป็นระเบียบ มีการเน้นจุดเด่นจุดรองของภาพแต่ละช่องเขียนโดยเขียนให้เต็มผนังทุกด้าน ส่วนกลุ่มช่างที่มีฝีมือทางการเขียนจิตรกรรมไทยแนวประเพณี ได้รับอิทธิพลการจัดวางองค์ประกอบจากจิตรกรรมฝาผนังจากภาคกลาง ที่มีการเน้นจุดเด่นของแต่ละเรื่องแต่ละตอน มีการเขียนติดต่อกันเป็นตอน ๆ สามารถดูจากซ้ายไปขวาหรือล่างและบนได้ทั่วทั้งภาพ สีในการเขียน คือสีอะครีลิคและสีน้ำพลาสติกเพราะมีความทนทานกว่า

ในด้านวรรณกรรมที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง จิตรกรรมที่เขียนก่อนปี พ.ศ. 2500 พบวรรณกรรม กลุ่มเรื่องราวทางศาสนาได้แก่ พุทธประวัติ พระมาลัย ไตรภูมิ ทศชาติชาดก พระเวสสันดรชาดก อรรถกถาชาดก ปรีศนาธรรม และกลุ่มวรรณกรรมท้องถิ่น ได้แก่ สินไซ พระลัก พระลาม ท้าวปาจิตต์นางอรพิมพ์ ในส่วนของจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนหลังปี พ.ศ. 2500 พบกลุ่มวรรณกรรมทางศาสนาได้แก่ พุทธประวัติ พระมาลัย พระเวสสันดรชาดก ทศชาติชาดก และประวัติชุมชน ฮีตสิบสองไม่พบวรรณกรรมท้องถิ่นด้านแนวคิดในการเขียนของช่าง สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มช่างเขียนแบบอีสานประเพณี กลุ่มช่างเขียนแบบอีสานไทยประเพณี และช่างเขียนแบบไทยประเพณีรัตนโกสินทร์ ช่างที่เขียนในลักษณะอีสานประเพณี จะแสดงให้เห็นถึงความ

เป็นอิสระด้านการแสดงออกที่เรียบง่าย ไม่เคร่งครัดแสดงออกทางความรู้ ความเข้าใจ ตามรสนิยม และทักษะของช่าง พบในจิตรกรรมฝาผนังก่อนปี พ.ศ. 2500 กลุ่มช่างเขียนแบบอีสานไทยประเพณี ซึ่งเป็นช่างชาวอีสานที่ได้รับอิทธิพลมาจากช่างหลวงและช่างภาคกลางหรือไปเรียนรู้ศิลปะจากภาคกลาง มีการเขียนผสมผสานเรื่องราวและรูปแบบระหว่างจิตรกรรมไทยกับรูปแบบความเป็นพื้นถิ่นอีสาน พบทั้งจิตรกรรมฝาผนังก่อนและหลังปี พ.ศ.2500 และช่างเขียนแบบไทยประเพณีรัตนโกสินทร์ เป็นช่างกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลมาจากช่างหลวงและช่างภาคกลาง ซึ่งมีทั้งช่างที่มีพื้นเพเป็นคนในพื้นที่อีสานที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้ศิลปะจากภาคกลาง ช่างจากภาคเหนือ และช่างที่มาจากภาคกลางโดยตรง นิยมเขียนตามแบบภาพพิมพ์ ของ ส.ธรรมภักดี และเขียนตามแบบจิตรกรรมไทยแนวประเพณี พบในจิตรกรรมฝาผนังในยุคหลัง ปี พ.ศ. 2500

2. วิเคราะห์คติความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ การวิเคราะห์ความเชื่อการเผยแพร่หลักธรรมในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ คือ เป็นการใช้ศิลปะเพื่อรับใช้พระศาสนา เป็นคติความเชื่อ ความศรัทธา ในพระพุทธศาสนาว่า การวาดภาพพุทธประวัติของพระพุทธเจ้านั้น เป็นการเคารพบูชาอันยิ่งใหญ่ต่อพระพุทธศาสนา และเป็นการสืบทอดและเผยแพร่พระพุทธศาสนาสืบต่อแก่ชนรุ่นหลัง การวาดภาพพุทธประวัติ นั้นเป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ในสมัยพุทธกาล ให้มหาชนได้รับทราบ ยังความเลื่อมใสให้แก่ตนเอง และบุคคลอื่น มีคติความเชื่อว่ามีอันสงฆ์มาก เช่น เป็นผู้มีจิตใจเบิกบาน เป็นผู้มีผิวพรรณดีสวยงาม เป็นผู้บริวารมาก เป็นผู้ได้รับการยกย่องนับถือ เป็นผู้ไม่มีชื่อเสียง เมื่อละโลกนี้ไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ สอดคล้องกับ ไกรษร ดีชะมาตย์ (2559 : 267) ที่ได้ทำการการศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานจาก เรื่อง ลำพูนุทเสน พบว่า วรรณกรรมสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ของสังคมอีสานใน ขณะนั้น ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ซึ่งเป็นมรดกสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงค่านิยม ความเชื่อของคนอีสาน ซึ่งผสมผสานเข้ากับหลักคำสอนในทาง พระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องไสย ศาสตร์เวทมนต์ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญูญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยมีหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็น หลักในการดำเนินชีวิต และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

3. แนวทางการส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละ ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ ประชาชนในท้องถิ่นต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงเจตจำนงในการส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมผ่านคติความเชื่อทางจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถของชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ของทั้ง 3 วัดดังกล่าวมานั้น ต้องเผยแพร่ผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ 1) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในตัวโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ต่างๆ 2) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในจิตรกรรม สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้างรวมถึงซากผังเมืองในอดีต 3) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่าง ๆ 4) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในดนตรีท้องถิ่นหรือดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิม 5) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในรูปแบบหนังสือ 6) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่หลักธรรมในรูปแบบของภาษาและวรรณกรรม 7) ส่งเสริมคุณค่าการ

เผยแพร่วรรณกรรมในงานประเพณี ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และ 8) ส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่วรรณกรรมในวัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย สอดคล้องกับสภาพ รอดวรรณะ (2536) ที่ได้ทำการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานเรื่องลิ้นทอง ด้านคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ ลิ้นทองเป็นวรรณกรรมที่มีองค์ประกอบ อันได้แก่ สารัตถะ เนื้อเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร และฉากที่มีความประสมกลมกลืนกันอย่างเหมาะสม มีแนวคิดของเรื่อง คือความปรารถนาที่จะให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความรักความสามัคคี โครงเรื่องไม่สลับซับซ้อน เนื้อเรื่องดำเนินจากสภาวะที่สงบไปสู่สภาวะที่ตื่นเต้นและในตอนจบ เหตุการณ์จะคลี่คลายลงเข้าสู่สภาวะปรกติ ภาษาที่ใช้ ไพเราะเรียบง่าย ประกอบด้วยโวหาร ที่มีความหมายลึกซึ้ง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจรสของวรรณกรรมได้เป็น อย่างดี ในด้านคุณค่าเชิงสังคม ลิ้นทองเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนสภาพทางสังคมให้เห็นอย่างเด่นชัด สถาบันในครอบครัวในเรื่องนี้เป็นสถาบันครอบครัวแบบผสม พ่อบ้านมีสิทธิ์ขาดเพียงผู้เดียวสถาบัน การเมืองการปกครอง ได้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการปกครองที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้ใช้อำนาจสิทธิ์ขาดแต่ เพียงผู้เดียว เรียกว่าระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นอกจากนี้ ยังสะท้อนภาพพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรม ต่างๆ อันประกอบด้วยธรรมเนียมการไหว้ครู ความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างการนับถือภูตผี ศาสนา พราหมณ์และพุทธศาสนา ค่านิยมการแบ่งชั้นชนวรรณะ ซึ่งกวีพยายามชี้ให้เห็นถึงผลเสีย คือความ แตกแยก ขาดความสามัคคี ระหว่างกลุ่มชนเดียวกัน และประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต อันได้แก่ การแต่งงาน การเผาศพ สงกรานต์ การสู้ขวัญ เป็นต้น คุณค่าประการสุดท้ายที่มีความสำคัญที่สุดของ วรรณกรรมเรื่องนี้คือ เป็นสิ่งที่กล่อมเกลาสังคมโดยแนะแนวทางการประพฤติ ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา อันจะนำมาซึ่งความสงบสุข ความรัก ความสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นให้แก่ สังคม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ได้แนวทางการส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่วรรณกรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละในรูปแบบดิจิทัล ในรูปแบบหนังสือ รวมไปถึงในรูปแบบของการแสดงดนตรีพื้นฐานของชาวอีสาน เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีหัวใจสำนึกรักบ้านเกิดก็ต่างคนต่างคิดและต่างทำ เพื่อต้องการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าของจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดในจังหวัดอุบลราชธานี ที่สำคัญคือส่งเสริมให้คุณค่าดังกล่าวให้กลายเป็นแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมให้เป็นแหล่งเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยอิงเรื่องราวคำสอนต่างๆ ในพระพุทธศาสนา ที่สำคัญที่สุดคือได้แนวทางการส่งเสริมคุณค่าการเผยแพร่วรรณกรรมในจิตกรรมฝาผนังโบสถ์ของวัดทุ่งศรีเมือง วัดนาควาย และวัดธรรมละได้ประยุกต์รูปแบบให้เข้ายุคดิจิทัล ที่เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร โดยแนวทางส่งเสริมนี้ได้ถูกนำไปเผยแพร่สังคมออนไลน์ ทำให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าอย่างสะดวกสบาย ซึ่งเป็นการเผยแพร่มานุษยวิทยาแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรม ที่ได้ทั้งหลักการคำสอนจากพระพุทธศาสนา ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์เชิงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวพุทธ ได้บำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณชน ได้สร้างให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธเหล่านี้เป็น

ศูนย์กลางของการเผยแพร่คุณค่าทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น สังคม การเมือง เศรษฐกิจ คุณค่าต่ออารมณ์และจิตใจ

เอกสารอ้างอิง

ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 139 ตอน 70 ก, 2562.

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ และคณะ. (2544). *จิตรกรรมฝาผนัง*. กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยศิลปากร

บุรินทร์ เปล่งดีสกุล. (2564). *พัฒนาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสานกรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น*

จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2564.

ไกรษร ดีชะมาตย์. (2559). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่องลำพูนแสน*.“

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุภาพร รอดวรรณะ. (2546). *วรรณกรรมอีสานเรื่องลินทอง*.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

